

OKU TEFEKKÜR ET TEFEKKÜR ET OKU

OTTO

OTTO 236
© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

KAVRAM HARİTALARI / İSLAM FELSEFİ 01

İSLAM FELSEFESİNİN 100'Ü
Hasan Özalp

Editör: Bülent Akot

Son Okuma: Mehmet Aknar
Redaksiyon: MAK Grup Redaksiyon Ekibi
Grafik Tasarım ve Uygulama: TAVOOS

Baskı: Ertem Bas. Yay. Dağ. San. Tic. Ltd. Şti.

ISBN 978-605-9621-91-5
Sertifika No: 33205

İletişim Adresleri
Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
tel.-faks: 0312. 439 01 69
www.ottoyayin.com
otto@ottoyayin.com
facebook.com/ottoyayinlari
twitter.com/ottoyayin

İSLAM FELSEFESİNİN 100'Ü

Hasan Özalp

OTTO

HASAN ÖZALP

Akdağmadeni'nde doğdu (1980). Akdağmadeni İmam Hatip Lisesi'ni bitirdi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Lisans eğitimi aldı (2004). Aynı Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Fârâbî ve İbn Sinâ Düşüncesinde Mead* adlı tez ile yüksek lisansını tamamladı (2006). *Bilim-Din İlişkisinde Uzlaşmacı Yaklaşımlar* adlı tez ile İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden doktor ünvanını aldı (2012) ve ardından doçent oldu (2016). Hâlen Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Yayımlanmış çalışmalarından bazıları şunlardır: *Batı Düşüncesinde Tanrı ve Tasarım* (2015), *Din ve Bilim Uzlaşması* (2015), *İslam Felsefesi Tarihi* (2014), *Farabi ve İbn Sina Düşüncesinde Ruh ve Ölüm Ötesi* (2014).

— İçindekiler

Akıl	10	Yasa	46	A Priori-A Posteriori ..	82
Zihin	12	Mantık	48	Bilgi Felsefesi	84
Algı	14	Metodoloji	50	Varlık Felsefesi	86
Düşünce	16	Önerme	52	Etik	88
Madde	18	Kıyas	54	Estetik	90
Form	20	Özdeşlik İlkesi	56	Sanat	92
Varlık	22	Çelişmezlik İlkesi ...	58	Eğitim	94
Bilgi	24	Üçüncü Hâlin		Ahlak	96
Bilgelik	26	İmkânsızlığı	60	Felsefe	98
Rasyonalizm	28	Töz	62	Filozof	100
İrrasyonalizm	30	Zaman	64	Hikmet	102
Emprizm	32	Mekân	66	Bilim	104
Tümel-Tikel	34	Hareket	68	İlim	106
Gözlem	36	Somut-Soyut	70	Hak	108
Deney	38	Fenomen-Numen ...	72	Adalet	110
Tümevarım-		Özne-l	74	Hakikat-Gerçeklik ..	112
Tümdengelim	40	Nesne-l	76	Değer	114
Tez-Hipotez	42	Analiz-Sentez	78	Metafizik	116
Teori	44	Analitik-Sentetik ...	80	Mutlak	118

Tanrı	120	Aydınlanma	156	Kuşkuculuk	192
İnanç	122	Rönesans	158	İdealizm	194
İman	124	Bağnazlık	160	Realizm	196
İçgüdü	126	Aşk	162	Pozitivizm	198
Sezgi	128	Evrim	164	Modern-izm	200
Marifet	130	Rastlantı	166	Postmodern	202
Din	132	Empati-Eşduyum .	168	Devlet	204
Teoloji	134	Teknik-Teknoloji ..	170	Ütopya	206
Din Felsefesi	136	Gelenek	172	Özgürlük	208
İslam Felsefesi	138	Klasik	174	Bağımsız	210
Vahiy	140	Hümanizm	176		
Aşkın	142	Kötümserlik	178	Kaynaklar	212
İçkin	144	Mutluluk	180	Türkçe Dizin	216
Teizm	146	Ruh Göçü	182	Dizin	218
Deizm	148	Astronomi	184		
Fideizm	150	Astroloji	186		
Ateizm	152	Dogmatizm	188		
Bilinemezcilik	154	Duyu-Duyumculuk ..	190		

— Önsöz

Şüphesiz nitelikli düşünme zor bir zihinsel eylemdir. Daha zor olan ise, düşündüklerini herkesin anlayacağı anlamlı kelime kalıpları içerisinde ifade etmektir. Bu sebeple çalışmamız felsefeye ilgisi ve merakı olanlar ve ilk defa felsefi ve düşünsel literatürü okumaya başlayanlar için giriş niteliğinde temel kavramlardan oluşmaktadır. Her şeyin mekanize olduğu ve düşüncenin görüntü ve sembollerle ifade edildiği bir dönemde yaşıyoruz. Dolayısıyla yeni kuşağın kelime ve kavramlarla konuşarak kendini ifade etme ve sorgulama yetisini kaybettiğini görmekteyiz. Diğer taraftan insanlar günlük konuşmalarında, TV programlarında, dergi ve gazete yazılarında kavramları yerinde ve doğru kullanmaktan uzaklaşıyor. Bu sebeple kavramları doğru bir şekilde tanımlamaya yardımcı olacak böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktaydı.

Hâlihazırda felsefi kavramları ele alan birçok sözlük bulunmaktadır. Ancak bu sözlüklerin pek çoğunun çok fazla teknik seviyede, ağır ve ağırdal bir dil ile kaleme alındığını görüyoruz. Biz bu çalışmada günlük hayatta sıkça kullandığımız kelime ve kavramları daha sade bir üslup ile bizce öncelik sırasına göre tanımlamaya ve açıklamaya çalıştık. Ancak yapmaya çalıştığımız şey gerçekten çok zordu. Çünkü felsefi kavramların her biri, hem tarihsel bir arka plana sahip olması hem de farklı zamanlarda anlam değişikliklerine uğramasından dolayı sade ve basit bir üslup ile anlatmak çok zor bir girişim oldu bizim için.

Biz giriş mesabesindeki bu çalışmada mümkün mertebe kelime veya kavram ile ilgili tartışmalara girmeden genel kabul gören bir tanımlama yapmaya çalışarak problemi derinleştirmedik. Daha çok yatay bir seviye olan ansiklopedik düzeyde kaldık. Bu sebeple herhangi bir filozof ve felsefi sistem ile ilgili tartışmaya girmedik. İlk Çağ, Orta Çağ veya Yeni Çağ felsefesi gibi dönemsel felsefeler, din felsefesi, bilim felsefesi, varlık ya da bilgi felsefesi gibi problematik felsefeler ile ilgili özel bir tartışmaya girmeden tüm bu felsefi gelenekler ile ilgili ortak kavramları ve temel mantıksal tanımlamaları ele almaya çalıştık. Çünkü örneğin akıl, felsefe, bilgi gibi kavramları bilmeyen bir okuyucuyu doğrudan felsefi bir problem içerisine çekmek doğru bir yöntem olmaz. Bizim ele aldığımız bu kavramlar bahsi geçen tüm disiplinlerin müşterek kavramlarıdır. Bununla birlikte bu sözlük serisinin devamında kavramları derinleştirmeyi planlıyoruz.

Çalışmamız sırasında yüzleşmek zorunda kaldığımız diğer bir problem ise kavram-

ların ait oldukları dünya görüşüydü. Örneğin epistemoloji Batı felsefesi kökenli bir kavramdır. Bu sebeple biz her ne kadar bilgi felsefesi olarak Türkçeleştirsek de parantez içinde kavramların İngilizce, Latince, Fransızca ve Almanca karşılıklarını verdik. İslam felsefesi literatürü genellikle Arapça kaleme alındığı için biz de yeri geldiğinde Arapça karşılıklarını yazdık, yeri geldiğinde Osmanlıca felsefe ve mantık literatüründeki karşılığını da verdik. Ancak bazı Arapça kavramlar dilimize aynı şekilde geçtiği için ayrıca bir parantez açma gereği duymadık.

Çalışmada dikkat ettiğimiz diğer husus da çatışık kavramlardır. Örneğin ‘somut-soyut,’ ‘fenomen-numen’ gibi genellikle zıt görünen, ancak birbirinin tamamlayıcısı olan meşhur kavramlar birlikte verilerek felsefi anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışıldı.

Kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlamak için hepsini bir cümle veya paragraf içerisinde kullandık. Bu aktarmalarda bazen kavramı tam olarak ifade ettik. Ancak bilindiği üzere felsefenin temel sorunlarından biri uzun cümleler ve paragraflar kurmaktır. Bu cümle ve paragrafların tamamını aktarmak çalışmanın boyutlarını zorlayacaktı. Bu sebeple biz yeri geldiğinde kısaltmak için paragraf içerisinde aktarmalar yaptık. Bu sebeple bir kısım kavramları bağlamından kopardığımız için bazen kavramları ifade etmekte yetersiz kaldık. Ancak yine de okuyucu, kavramın bir cümle ve paragraf içerisinde hangi bağlamda kullanıldığını anlayacaktır. Aktarmalarda mümkün mertebe birinci derece felsefi kaynaklardan yararlanmaya çalıştık. Bu sayede okuyucuya hem filozofları hem de felsefi literatürü tanıtmaya çalıştık. Amacımız, okuyucuya, ulaşabileceği felsefi kaynakları ve literatürü tanıtmak olduğundan kavramları açıklamak ve onlara ışık tutmak için yaptığımız aktarmalarda Türkçe kaynaklardan yararlandık.

Çalışmayı titiz bir şekilde inceleyerek görüş ve kanaatleriyle katkıda bulunan Araştırma Görevlisi Gülistan Aktaş’a ve çalışmanın oluşmasına katkı sağlayan OTTO Yayınları’na ve proje sorumlusu Doç. Dr. Bülent Akot Bey’e teşekkür ederim.

Hasan Özalp
Sivas 2017

Akıl

Reason - Akl

İnsandaki düşünme, kavrama, soyutlama, bağıntı kurma ve çıkarsama yeteneğidir. Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edebilme kabiliyeti; olguların veya eylemlerin sebep-sonuç ilişkilerini kavrama ve hüküm verme yetisidir.

————— “Halk bir insanda ‘o akıllıdır’ derken düşünme ve akletmeyi kasteder. ... Aristo’nun *Kitabü'l-Bürhan*’da (II. *Analitikler*) sözünü ettiği akla gelince o burada sadece nefsin gücünün, hiçbir şekilde kıyasa başvurmada, sadece doğuşu ve yaratılışı veya çocukluktan gelen veya nereden ve nasıl meydana geldiği bilinmeyen, doğru, zorunlu ve külli önermelerin insana sağladığı kesin bilgiyi kastetmiştir.”

(Fârâbî, 2003: 129)

————— “Gerçek akıl, ilahi bir mevhıbedir, aşka, sonsuza, feragate kanatlandırır bizi.”

(Meriç, 1999: 180)